

زیست‌بوم دیجیتال (مجازی)

و برنامه‌درسی

رضا مال میر

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی دانشگاه بوعلی سینا همدان

اشاره

برنامه‌درسی برخط چگونه طراحی می‌شود؟ در زیست‌بوم مجازی برنامه‌درسی چه ماهیتی دارد؟ عواملی بنیادی در طراحی برنامه‌درسی مجازی نقش دارند که بر نوع نگاه آن اثرگذارند. این عوامل را باید شناسایی کرد و در طراحی مدنظر قرار داد. در این نوشتار سعی شده است، چهره‌این نوع برنامه‌درسی در زیست‌بوم مجازی مشخص و عوامل نافذی که می‌توانند در طراحی آن اثرگذار باشند، شناسایی و ملاحظه شوند.

انقلاب آموزشی

امروزه که کم‌کم فضای مجازی در حال تبدیل شدن به زیست‌بوم اول است و هرروز بخش بزرگی از زندگی واقعی را در خود فرومی‌برد و حیات متفاوت و جدیدی به آن می‌دهد، کدام تحول نیاز است؟ برنامه‌درسی به‌عنوان قلب فعالیت‌های آموزش و پرورش، از مهم‌ترین عناصری است که مستلزم تحول متناسب با شرایط جدید و ورود هوای تازه به حوزه آموزش است. این برنامه‌درسی به‌عنوان یکی از اجزای بسیار مهم تعیین‌کننده نظام آموزشی، به‌تبع این تحولات نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد و از ویژگی‌های خاصی برخوردار می‌شود. آنچه باید مورد توجه و شناسایی این تحول در برنامه‌درسی باشد، شناسایی عواملی همچون تحولات فرهنگی، فلسفه جوامع و پیشرفت‌های بشری است.

شیوه نوین آموزشی برخط توانسته است در مقایسه با آموزش‌های حضوری (سنتی) با داشتن مزایایی مانند انعطاف‌پذیری در زمان، مکان، افزایش محیط یادگیری، ارائه اطلاعات محتوای آموزشی به‌صورت چندرسانه‌ای، تعامل هم‌زمان و غیر هم‌زمان بین فراگیرنده و معلم و بین فراگیرندگان و نظام‌های آموزشی را در تمام دوره‌های تحصیلی به‌طور جدی درگیر کند. به‌واقع انقلاب فاوا تحولاتی بنیادین در نظام آموزشی ایجاد و زمینه شکل‌گیری نظام‌های جدید یاددهی یادگیری را فراهم کرده است. این آموزش مجازی شامل ارائه محتوا از طریق اینترنت، اینترنت، اینترانت، اکس‌ترانت، نوارهای ویدئویی و صوتی، پخش ماهواره‌ای، آموزش تلویزیونی، تلویزیون محاوره‌ای و دیسک‌های فشرده است (Chang, Chiu & Huang, 2018).

چهره برنامه‌درسی برخط در زیست‌بوم مجازی

تحقیقات انجام‌شده آشکار ساخته‌اند، اکثر معلمان تلاش می‌کنند همان فعالیت‌های یادگیری و محتوای درس‌های سنتی را به محیط‌های برخط انتقال دهند؛ بدون توجه و درک این موضوع بسیار مهم که طراحی درس‌ها و محیط یادگیری در آموزش‌های برخط به‌طور اساسی تغییر پیدا کرده است (عنایتی نوین فر، علی؛ سراجی، فرهاد؛ و غلامعلی، مهدی، ۱۳۹۷: ۱۵۲-۱۱۷). هر برنامه‌درسی برخط خوب طراحی شده، نگرش مثبت و مطلوبی بین فراگیرندگان ایجاد می‌کند و موفقیت بهتری را در تحصیل آن‌ها در پی دارد. مؤسسه‌های آموزشی در برگزاری آموزش‌های الکترونیکی و ارائه روزافزون برنامه‌درسی برخط باید برای ایجاد محیط آموزشی مناسب و غنی، به نگرش معلم و شاگرد توجه جدی داشته باشند (لی و مارتین، ۲۰۱۷). چنین آموزش‌هایی به‌طور مستقیم به رضایت یادگیرندگان به‌عنوان اصلی‌ترین دریافت‌کننده خدمات آموزشی مربوط می‌شوند؛ زیرا طراحی و تولید برنامه‌درسی برخط نیازمند سرمایه‌های مالی و انسانی است و یادگیرندگان انتظار دارند در قبال این هزینه‌های صرف‌شده، نیازهای یادگیری و انتظارات آموزشی آن‌ها به‌طور مؤثر و کارآمد و باکیفیت مطلوب برآورده شود.

برای طراحی برنامه‌درسی مجازی چه اقداماتی انجام دهیم؟

اولین گام برای تهیه برنامه‌درسی مجازی، تصمیم‌گیری‌های مربوط به طراحی آن است. طراحی برنامه‌درسی به مجموعه تصمیم‌هایی گفته می‌شود که درباره تعداد عناصر و نحوه روابط بین آن‌ها اتخاذ می‌شوند. ولی

<p>– مواد و منابع اطلاعاتی: شامل کتاب، نشریه، تصویر، صدا، قطعه‌های کوتاه ویدئویی، چندرسانه‌ای‌ها و ابرپیوندها.</p> <p>– ابزارهای ارتباطی: هم‌زمان و ناهم‌زمان محیط مجازی نظیر پست الکترونیکی، اتاق گفت‌وگو، صفحه بحث برخط، ابزار تخته سفید، ابزار جلسات برخط، فراهمایی دیداری و شنیداری.</p> <p>– ویژگی‌های چندرسانه‌ای^۱: محتوای یادگیری را به شیوه‌های چندگانه و غیرخطی دریافت کند و کانال‌های دیداری و شنیداری به‌طور هم‌زمان با محتوای یادگیری درگیر شوند.</p> <p>– ویژگی‌های شخصی‌سازی^۲: با توجه به تفاوت‌های فردی و ویژگی‌های شخصی خود از این محیط بهره‌گیر (کلارک و مایر، ۲۰۰۷) فعالیت‌های یادگیری منابع یادگیری و حتی تکالیف ارزشیابی متناسب با نیاز فردی یادگیرنده مشخص می‌شوند.</p> <p>– ویژگی‌های هرزمانی و هرمکانی: در هر مکان و در هر زمانی (۲۴ ساعت شبانه‌روز و هفت روز هفته) به مواد و منابع یادگیری دسترسی داشته باشد.</p> <p>– ویژگی‌های تعاملی: با استفاده از رابط‌هایی نظیر موشواره، صفحه‌کلید و پیرابندهای (کادرهای) محاوره‌ای عملیات موردنظر خود را پردازش می‌کنند و در موقعیت کار با آن‌ها، با رایانه به‌عنوان شخص طرف گفت‌وگو وارد بحث و گفت‌وگو می‌شود.</p>	<p>شناسایی محیط یادگیری مجازی</p>	<p>گام اول</p>
<p>– کمک به بسط ذهنی یادگیرنده برای دیدگاه‌های چندگانه</p> <p>– توسعه تعامل و مذاکره اجتماعی</p> <p>– تقویت تفکر انتقادی</p> <p>– مهارت تصمیم‌گیری</p> <p>– ساخت دانش توسط یادگیرنده</p> <p>– هدایت جریان یادگیری به‌طور فعال</p>	<p>توجه به رویکرد یادگیرنده‌محوری</p>	
<p>– هدف‌های برنامه درسی</p> <p>– محتوا و سازمان‌دهی آن</p> <p>– فعالیت‌های یادگیری</p> <p>– مواد و منابع یادگیری</p> <p>– شیوه‌های تدریس</p> <p>– روش‌های ارزشیابی</p>	<p>شناسایی و تعیین تعداد عناصر برنامه درسی</p>	<p>گام دوم</p>

تحول جدید و متناسب برنامه درسی در زیست‌بوم مجازی خواهد بود.

پی‌نوشت‌ها

1. Multimedia
2. Personalizing

منابع

۱. عنایتی نوین فر، علی؛ سراجی، فرهاد؛ و غلامعلی، مهدی (۱۳۹۷). ارائه الگوی اجرای برنامه درسی مجازی بر اساس رویکرد یادگیری مشارکتی در آموزش عالی. مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی ۸ (۲۳).
۲. سراجی، فرهاد؛ عطاران، محمد؛ نادری، عزت‌اله؛ علی‌عسگری، مجید (۱۳۸۶). طراحی برنامه درسی دانشگاه مجازی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، سال دوم، شماره ۶.

3. Clark, C. R., Mayer. R. E(2007). e- Learning and the Science of Instruction. Sanfrancisco: Jossey- bass Pfeiffer.
4. Chang, J. H., Chiu, P. S., & Huang, Y. M. (2018). A Sharing Mind Map-oriented Approach to Enhance Collaborative Mobile Learning with Digital Archiving Systems. International Review of Research in Open and Distributed Learning, 19(1), 1-24.

قبل از شناسایی عناصر برنامه درسی مجازی و نحوه روابط بین آن‌ها باید عوامل نافذ و بنیادی که بر این عناصر تأثیر می‌گذارند، شناسایی و در طراحی مدنظر قرار گیرند. بر این اساس، فرایند طراحی برنامه درسی مجازی شامل دو اقدام مهم است (سراجی، فرهاد؛ عطاران، محمد؛ نادری، عزت‌اله؛ علی‌عسگری، مجید، ۱۳۸۶: ۱۱۹-۷۹).

جمع‌بندی

یکی از عناصر بسیار مهم در کیفیت برنامه‌های درسی، خواه سنتی یا برخط، طراحی برنامه درسی است؛ به‌خصوص در محیط‌های یادگیری برخط که خصوصیات ویژه و یادگیرنده‌محور دارند. به عبارت دیگر، یادگیرنده دریافت‌کننده منفعل اطلاعات نیست، بلکه از طریق تعامل با محیط بیرونی یا درونی دانش خود را می‌سازد. از این رو، یادگیرنده باید در فرایند یادگیری فعال باشد. برای کمک به فعالیت واقعی یادگیرنده، باید فرصت‌ها و فعالیت‌های یادگیری واقعی و اصیل تدارک دیده شوند. این امر مستلزم